

Turist Rehberlerinin Tur Cazibesini Artırmada Yararlanabilecekleri Bir Araç Olarak Efsaneler: Afyonkarahisar Efsaneleri Örneği

Legends As Attractiveness Motivator of Tour Guides: Legends of Afyonkarahisar

Dr. Öğr. Üyesi Asuman PEKYAMAN

Afyon Kocatepe Üniversitesi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Faculty of Tourism, Turkey

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-6934-0930>

E-Mail: apekyaman@aku.edu.tr

Özet

Amaç ve Önem: Bu çalışmanın amacı, turist rehberlerinin tur cazibesini artırmada yararlanabilecekleri araçlardan biri olan efsane anlatımının önemini ortaya koyarak, geçmişten günümüze kadar gelen Afyonkarahisar ili efsanelerinden örnekler derleyip sunmaktır. Çalışma; tur cazibesini artırmada efsane kullanımının önemini ortaya konulması ve Afyonkarahisar efsanelerinin turist rehberleri tarafından kullanımı amacıyla bir kaynak oluşturması açısından önemlidir.

Yöntem: Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmış ve konuyla ilgili gerçekleştirilmiş çalışmalardan elde edilen bilgiler derlenerek, ilgili çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda ilgili taraflara öneriler getirilmiştir.

Bulgular: Yapılan incelemede Afyonkarahisar ili ile ilgili yaklaşık 136 adet efsane olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu efsaneler; türbeler, cami ve mescitler, kabirler, dergâhlar, kaleler, tabiat ve kırlar, taşlar ve kayalar, pınarlar, çeşmeler, kaplıcalar, dağlar ve tepeler, bağlar ve koruluklar, evler ve insanların yaşadığı yerler ile ilgilidir.

Sınırlılıklar: Söz konusu literatür taramasında turist rehberlerine kaynak oluşturabilecek “Karahisar Kalesi”, “Şifalı Sular”, “Anıt kaya” ve “Şahitler Kayası” efsanelerine yer verilmiş ve çalışmada açıklamalı metin olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberleri, efsaneler, Afyonkarahisar

Makale Türü: Literatür taraması

Abstract

Purpose and Importance: The aim of this study is to compile and present examples from the legends of Afyonkarahisar, which has come from the past to the present, by revealing the importance of legendary narrative which is one of the tools that tourist guides can use to increase the tour attractiveness. This research is important that to reveal the importance of the use of legend in increasing the attraction of the tour and to create a source for the use of Afyonkarahisar legends by tourist guides.

Methodology: In this study, the literature search method was used and the information obtained from the studies carried out on the topic was compiled and suggestions were made to the related parties according to the results of the related studies.

Findings: In the study, it was reached the information that there are approximately 136 legends about Afyonkarahisar province. These legends are about shrines, mosques and masjids, tombs, dervishes, castles, nature and countryside, stones and rocks, springs, fountains, hot springs, mountains and hills, vineyards and woods, houses and places where people live.

Limitations: In the literature review, the legends “Karahisar Castle”, “Healing Water”, “Anıtkaya” and “Şahitler Kaya”, which can create source for tourist guides, are included and they are submitted in the study as a descriptive text.

Keywords: Tour guides, legends, Afyonkarahisar

Paper Type: Literature review

Giriş

Rehberlerin taşınması gereken özellikler arasında yer alan liderlik ve sosyal beceriler kapsamında mesleklerine karşı istekli yani işini severek yapan, cana yakın ve nazik, kendine güveni olan, kararlı ve iletişim konusunda başarılı bir kişi olmasının yanı sıra beden dilinin ve sesin doğru kullanımı, hem gramer hem de kelime hazinesi anlamında rehberlik yapılan dile hâkim olma, dinlemeyi bilme gibi unsurlar sayılmaktadır. Yazarlar tarafından canlandırma olarak adlandırılan özellikler içinde ise; anlatılanlarla ilgili tutkuyu hissetmek, izleyicilerin bölge ile bağ kurmasını sağlamak, farklı bilgi türlerini yorumlayabilmek, anlatımını hikâye ve efsanelerle besleyebilmek, sürekli öğrenmeye devam etmek yer almaktadır (Kozak, Yılmaz ve Çakır, 2017: 126). Efsane, menkıbe ve kerametler, ziyaret yerlerinin tabiatüstü yahut olağanüstü kutsal güçler taşıdığı konusunda ait oldukları sosyal çevreleri ikna ve inandırmaya yarayan ve böylece onların kutsallaşıp, meşrulaşmasını sağlayan vasıtalar ya da mekanizmalar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Günay, 2003: 14). Efes, Meryem Ana, Troya gibi belli başlı merkezler efsaneler sayesinde önem kazanmışlardır (Aktaş, 2009: 75). Efsaneler; turizm endüstrisinde önemli tanıtım unsurları olarak kullanılabilir niteliktedir. Bir tur esnasında anlatılan efsaneler, turistlerin zihninde gördükleri mekânı veya dokundukları hissettikleri bir olguyu içselleştirmelerinde etkilidir (Aktaş, 2009: 128).

1. Efsane Kavramı Ve Türleri

Türk Dil Kurumu'na göre efsane; “*eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Bir başka tanıma göre efsaneler; başlıca niteliği inanış olan, anlatılanların gerçekliğinin kabul edildiği, düz konuşma diliyle her türlü üslup kaygısından yoksun, çoğunlukla olağanüstü özelliğe sahip bir kişi, yer ya da olay hakkındaki kısa anlatılardır (Boratav, 2014: 111, Akt: Kayabaşı ve Aydoğan, 2018: 161).

Efsanelerin gelenek ve görenekleri korumak, insanlara ders vermek, geçtikleri yerlere anlam ve kutsallık kazandırmak, insanların yaşama umudunu ve sevincini arttırmak gibi toplum yaşamında önemli işlevleri vardır (Aktaş ve Batman, 2010: 368). Genel anlamda bakıldığında efsanelerde dört ana özellik bulunur. Bunlar: (i) kişi, yer ve çeşitli olayları anlatırlar (ii) anlatılanların inandırıcılık özelliği bulunur (iii) çoğunlukla şahıs ve olaylarda olağanüstü özellik görülür (iv) efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatım tarzı vardır (Sakaoğlu, 2009: 2021, Akt: Nar, 2004: 63). Dolayısıyla, efsaneyi anlatanlar ve dinleyenler efsanede sözü geçen hadiselerin bir şekilde olmuş olabileceğine inanırlar. Gerçeklik unsurunun yanında efsaneler, kutsallık ve olağanüstülük niteliklerine sahiptir (Nar, 2004: 63). En çok kabul gören ve diğer tanımların dayandırıldığı, Alman dili ve halk bilgisine büyük eserler kazandıran Jakob Ludwig Karl Grimm (1785-1863) ile kardeşi Wilhelm Grimm (1786-1859)'in ortaya koydukları tanım şöyledir: “*Efsane, gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hâdisе veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir.*” (Sakaoğlu 1980: 4, Akt: Ayva, 2002: 251). Grimm kardeşlerin bu tanımı üç ana unsuru içine almaktadır (Sakaoğlu, 1980: 4, Akt: Ayva, 2002: 252):

1. Efsane, anlatıcının tarihî zaman kavramı içinde uygundur.
 - a. Efsane, belirli bir tarihî (gerçek veya hayalî) olay ile birleştirilmiştir.
 - b. Efsane, belirli bir şahısla, yani, bir ad verilen tarihî (gerçek veya hayalî) bir şahsiyet ile birleştirilmiştir.
2. Efsane, anlatanın coğrafi alan kavramına uygundur; o, belirli bir yerle birleştirilmiştir.
3. Efsane, hakikî bir hikâyedir. Efsaneler, tabiatüstü hâdiselerle iş görür, ama anlatılanları tarafından ona inanılır. Onu anlatanın ve dinleyenin hakikî dünyasına mahsusmuş gibi itibar edilir. Bu konuya örnek verecek olursak; peri masalları tabiatüstü hâdiselerle iş görür, fakat anlatıcıları ona inanmazlar.

Boratav (2014)'un, 1963'te Budapeşte'de yapılan ilk efsane tasnifi üzerinde bazı değişiklikler yaparak oluşturduğu sınıflandırma ve Bilge Seyidoğlu'nun 1985 yılında yapmış olduğu sınıflandırmadan yararlanılarak listelenmiştir (Kayabaşı ve Aydoğan, 2018: 161 ve Aktaş ve Batman, 2010: 369):

- **Yaratılış Efsaneleri, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri, Evrenin Sonunu (Mahşer ve Kıyamet Günlerini) Anlatan Efsaneler**
- **Tarihlik Efsaneler**
 - Adları belli yerler (dağ, göl vb.) üzerine anlatılanlar,
 - İnsan topluluklarının oturdukları yerler (şehir, köy vb.) hakkında anlatılanlar,
 - Ünlü büyük yapılar (kilise, cami, köprü vb.)
 - Tarihlik sayılan kişilerden ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler
 - Milletler, hükümdar soyları
 - Büyük afetler
 - Tarihlik niteliği olduğuna inanılan ünlü kişilerin savaştıkları olağanüstü güçlü yaratıklar
 - Savaşlar, fetihler, yayılışlar
 - Yerleşmiş bir düzene başkaldırmalar
 - Başkaca tarihlik önemli olaylar ya da sivrilmiş kişiler (Uygarlıkta kılavuz olmuş kişiler, bilginler, şairler, şeyhler, mürşitler vb.)
 - Sevda maceraları ile ün salmış âşıklar; kişilerin aile içi çeşitli ilişkileri
 - Çeşitli başka olaylar içindeki yerleri ile bir toplumun tarihinde iz bırakmış “önemsiz” kişiler (Örneğin: Çoban, hizmetçi vb.) üzerine anlatılanlar
- **Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler**
 - Alın yazısı,
 - Ölüm ve ötesi
 - Tekin olmayan yerler
 - Tabiatın bir parçası olan yerler (Orman, göl vb.) ile hayvanların “sahipleri” (Koruyucuları)
 - Cinler, periler, ejderhalar vb. olağanüstü güçteki yaratıklar
 - Şeytan
 - Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (Albastı gibi)
 - Olağanüstü güçleri olan kişiler (Büyücü, üfürükçü, efsuncu gibi), I.
 - Mythique” nitelikte hayvan ve bitkiler (Adamotu gibi) üzerine anlatılanlar
- **Dini binalarla ilgili efsaneler**
 - Camiler ve mescitler üzerine söylenen efsaneler,
 - Tekkeler, ocaklar ve müritlerle ilgili efsaneler

- Türbeler üzerine söylenen efsaneler
- Kaleler üzerine anlatılan efsaneler
- **Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler**
 - Alkarısı ve peri kızı ile ilgili efsaneler
 - Çobanların ve köprülerin efsaneleri
 - Değirmen ile ilgili efsaneler
 - Evler hakkında anlatılan efsaneler
 - Hamamlar üzerine söylenen efsaneler
 - Kahve ve lokanta üzerine söylenen efsaneler
 - Keramet sahiplerinin efsaneleri
 - Köylerle ilgili efsaneler
- **Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler**
 - Çeşme ile ilgili efsaneler
 - Göller ve şelalelerle ilgili efsaneler
 - Kaplıcalarla ilgili efsaneler
 - Mağaralarla ilgili efsaneler
 - Taşlar ve kayalarla ilgili efsaneler

Efsaneler, toplumun inanış biçimleriyle yakından ilgilidir. Bu yönüyle, açıklanamayan bir olayın çoğu kez doğüstü olaylarla ya da benzeri inanışlarla açıklanmaya çalışılması, aslında efsanelerin, toplumca kabulü konusunda ne derece işleve sahip olduğuna bir işarettir. Çünkü efsaneler, insanların düşüncelerini, duygularını, arzularını kutsiyetlik ilişkisi içinde açıklamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda, hem bilinç hem de bilinçdışı zihne etki etmesi sebebiyle, toplum açısından önem arz eden değerlerin gelecek nesillere kültür yoluyla aktarılmasını sağlar. Bu yaklaşım içinde efsaneler, kültürel sürekliliğe katkıda bulunarak (ya da kültürel değerleri koruyarak), grup içi uygun davranış modellerinin benimsenmesine, sosyal kontrolün sağlanarak mevcut düzenin korunmasına yardımcı olur (Nar, 2014: 65). Efsanelerin toplumsal işlevleri dört madde ile sıralanmaktadır (Yardımcı, 2013: 1-2):

- a. *Gelenek ve görenek koruyucu olma işlevi*: Efsanelerin oluştuğu yerlerde ritüel davranışlar gözlenmektedir. Bu yerler ziyaret edilirken etrafında üç ya da yedi kere dönmek gibi çeşitli kurallara uyulmaktadır.
- b. *Topluma yön verme işlevi*: Hasta ve yoksulların korunması gerektiğini belirterek insanları iyilik yapmaya ve yardımlaşmaya teşvik eder. İnsan davranışlarını belirlemektedir.
- c. *Oluştukları yere anlam kazandırma işlevi*: Efsaneler, oluştuğu yere anlam kazandırarak bu yerlere farklı bakılmasını sağlamaktadır.
- d. *Koruyucu ve sağıltıcı işlevi*: Belirli bir mekân etrafında oluşmuş efsanelerin, hem oluştuğu mekân hem de onlara inananları koruyucu fonksiyonları vardır. Efsanelerin tedavi edici yönleri de ön plandadır.

2. Efsaneler, Turizm ve Turist Rehberleri

Turist rehberleri, bir ülkenin kültürünü, hayatını, yaşama biçimini, gelenek ve göreneklerini yani bir ülkenin somut ve soyut özelliklerini iyi bir dil, jest ve mimikleri ile turistlere aktarırken hitap ettiği kitleye yönelik anlatımlar yapmaktadırlar. Bu anlatımlar sırasında aktardığı efsaneler, rehberlerin birer aracı konumundadır (Aktaş ve Batman, 2010: 389). Turist rehberlerinin tur süresince sergiledikleri performansları, turistlerin tur veya tatil

deneyimlerini yüksek düzeyde etkilemektedir. Ayrıca, rehberin sunum becerisi ve grup içi etkileşimi sağlama rolleri turist deneyimleri üzerinde oldukça etkilidir (Altun, 2018: 24).

Turist rehberinin en önemli görevlerinden biri ziyaret edilen bölge hakkında turistlere bilgi vermesi ve bölgeyi turistlere tanıtmaktır. Bu nedenle turist rehberi anlatım yaptığı bölgeyi çok iyi tanımalıdır. Rehberin tanıttığı bölgenin sadece tarihini değil kültürünü, coğrafyasını ve sosyal yapısını da her yönüyle bilmesi gerekmektedir. Profesyonel turist rehberinin tur sırasında anlatmakla yükümlü olduğu temel konular vardır (Çokal, 2015: 32). Anlatılan konularda gerçeklerle hikâye ve efsaneler arasındaki ince çizginin iyi belirlenmesi, grup turlarında doğa, yaban hayatı, tarihi mekânlar, sit alanları, yöre halkının gelenek ve görenekleri ile dini yönden duyarlı oldukları konulara dikkat etmeleri gerekir (Avcıkurt, 2009: 76). Tablo 1’de turist rehberinin anlatmakla yükümlü olduğu konular görülmektedir (Çokal, 2015: 32)

Tablo 1. Rehberin Anlatmakla Yükümlü Olduğu Konular

Tarih	Milli tarih, sanat ve dinler tarihi, geçmiş uygarlıkların politik durumları, sosyal yapıları, günlük yaşamları, dini yaşamları, savaş ve barışları, mimari tarzı, mitoloji, arkeolojik kazılar, eserlerin sınıflandırılması, sergilenmesi, tarihlendirme yöntemleri, tarihi eser kaçakçılığı.
Coğrafya	Dağlar, ormanlar, akarsular, göller, denizler, yeraltı zenginlikleri, iklim
Ekonomi	Ekonomik yapı, ekonomik durum, tarımsal yapı
Yaşam	Kent ve köy hayatı, hukuki yapı, eğitim öğretim durumu, sendikal örgütlenme, gelenek ve görenekler, müzik, folklor, dans, giyim, yemek, basın-yayın, TV tartışmaları, kadın sorunları, çocuk ve insan hakları, düşünce ve konuşma özgürlüğü, suç işleme oranları
Politika	Ülkedeki politik geçmiş ve şimdiki durum, Uluslararası ilişkiler
Sanat	Edebiyat, tiyatro, bale, sergiler, sezonluk kutlama ve gösteriler

Turizm denilince akla ilk gelen kavramlardan birisi, merak kavramıdır. İnsanları seyahate yönlendiren, seyahat motivasyonları arasında sayılabilecek olan merak güdüsü belki de insanları efsanelere yaklaştıran önemli hususlardan birisidir. Bu merak güdüsü, geçmişe ait kültür, gelenek ve görenekler, inançlar gibi birçok özneyi içinde barındırmaktadır. İnsanlar, geçmişten bu güne uzanan bir nesneye dokunduğunda nasıl bir şeyler hissedebiliyorsa yine geçmişten gelen bir efsaneyi dinlediğinde de o anı o derece hissedebilir. İnsanların üzerinde, onların dinlediği / okuduğu bir efsane gördüğü bir nesne, tattığı bir yemek kadar etkileyici olabilir ve heyecanını bir kat daha artırabilir (Aktaş ve Batman, 2010: 389). Profesyonel Turist Rehberleri; efsaneler yardımıyla bölgeye gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerin ilgisini çekebilirler. Doğal ve kültürel yönden zengin bir çeşitliliğe sahip olan Türkiye’nin hemen hemen her bir bölgesinde dilden dile anlatılan efsaneler tur programlarında kullanılırken, efsanelerin içinde barındırdığı duyguyu bozmadan en doğru şekilde kullanılmalıdır (Aktaş, 2009: 125).

3. Afyonkarahisar İli ve Efsaneleri

Tarihleri yüzyıllar, belki de binyıllar öncesine dayanan efsaneler, yazanı ve söyleyeni belli olmayan anonim folklor ürünü oldukları için farklı yörelerde benzer efsanelerin anlatıldığı da bir gerçektir. Ancak yöresel adlar ve yöresel mekânlarla bezenerek

yerelleştirilmişlerdir. Afyonkarahisar’da söylenen Eşek Kulaklı Midas Efsanesi, Gazlıgöl Efsanesi, Hüdai Efsanesi, Kara Kuyu Efsanesi gibi efsanelerin yanısıra abartılmış tipler, olağanüstü olaylara ait efsaneler de bulunmaktadır. Şahitler Kayası, Erenler Pınarı, Kara Kuyu gibi efsanelerin konusu günümüzde de var olan bu doğa parçalarının oluşumu ile ilgilidir. Buna benzer bir köprü, bir ev, belki bir ulu ağaç da efsanelerin konusu olabilir.

Efsane kahramanları, insan olsun, hayvan olsun ya da bir doğa parçası olsun, alışılan mantığa uygun ölçüler içinde değildir. Benzerlerinden farklı, üstün özellikler taşırlar. Gazlıgöl ve Hüdai efsanelerinde suyun şifa dağıtması, Erenler Pınarı efsanesinde kuyu suyunun kendiliğinden kaynaması, pınarın üzerini yosunlarla örterek düşmanlara su vermek istememesi gibi ayrıntılar, efsanelerde başka bir tat, başka bir kuruluş ve türetilmiş olduğunu göstermektedir. Yazanı ve söyleyeni belli olmayan efsaneler, yüzyıllar sonra bir eli kalem tutanın düzenlemesi olarak yazılı metin durumuna getirilmişlerdir (afyonkulturturizm.gov.tr, 2018). Yapılan incelemede Afyonkarahisar ili ilgili yaklaşık 136 efsane olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu efsaneler; türbeler, cami ve mescitler, kabirler, dergâhlar, kaleler, tabiat ve kırlar, taşlar ve kayalar, pınarlar, çeşmeler, kaplıcalar, dağlar ve tepeler, bağlar ve koruluklar, evler ve insanların yaşadığı yerler ile ilgilidir. Söz konusu literatür taramasında turist rehberlerine kaynak oluşturabilecek ve şehrin tur cazibesini artırmada etkili olabilecek “Karahisar Kalesi”, “Şifalı Sular”, “Anıt kaya” ve “Şahitler Kayası” efsanelerine yer verilmiştir.

3.1. Karahisar Kalesi (Afyonkarahisar/Afyon Kalesi) Efsaneleri

Karahisar/Afyon/Afyonkarahisar kalesi şehir merkezinde bulunan 226 metre yüksekliğindeki volkanik özellikli doğal bir kaya kütlesi üzerine oyularak inşa edilmiştir. Hititler döneminde Hapanuva, Roma ve Bizans döneminde Akronium, Selçuklular döneminde Karahisar-ı Sahip ve Osmanlılar döneminde Karahisar adıyla yerleşimin merkezi olmuştur (Oğuz vd., 2013: 162). Hititler devrinde yapılmış olan Kale zirvesinde M.Ö. 1200-700 yılları arasında Anadolu’da yaşamış olan Frigler dönemine ait kültür izlerine rastlanmakta olup, Ana Tanrıça Kibele’ye adanmış birçok tapınma yerleri ile 4 adet büyük sarnıç (su çukurları) bulunmaktadır (Pınarbaşı, 2016: 31). Yaklaşık üçbinüçyüzkırk yıllık bir geçmişe sahip olan Karahisar kalesi, defalarca el değiştirmiş, her defasında yeni bir efsane, yeni bir destana konu olmuştur. Karahisar Kalesi için Battal Gazi’den Hazreti Ali’ye, Beybögrek’ten Çavuşbaşı’na, Horoz Dede’ye kadar pek çok efsane anlatılmaktadır. Anlatılan bu efsanelerin izleri, günümüzde de varlığını korumaktadır (www.afyon.bel.tr, 2018).

Afyonkarahisar Kalesi, volkanik kayalardan trakit özelliği göstermektedir ve Afyonkarahisar şehrinin bu bölgede kurulması ve gelişmesinde etkili olmuştur. Kale Afyonkarahisar ile özdeşleşmiş ve Afyonkarahisar şehrinin en önemli simgelerinden birini oluşturmaktadır (Özdemir ve Kervankıran, 2012: 138). Kale bulunduğu siyah kayadan dolayı Karahisar olarak adlandırılmış ve şehrin adı burada üretilen afyon bitkisinden dolayı Afyonkarahisar olarak anılmaya başlamıştır (Yaşar, 2011: 29). Kalede 1999 yılından itibaren başlayan restorasyon çalışmalarında surların, burçların ve merdivenlerin onarımı yapılmıştır. Kale yüksek ve çıkması zor olmasına rağmen, Afyonkarahisar’a gelen turistlerin en fazla ziyaret ettiği mekânlardandır (Özdemir ve Kervankıran, 2012: 138).

3.1.1. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)- Battal Gazi Efsanesi

Efsaneye göre; Battal Gazi kaleyi alabilmek için her yolu kapamıştır. Ancak Karahisar Kalesi Kralı ise Bizans İmparatoru’na bir haberdar göndererek 100 bin kişilik orduyu kaleye kuşatanlardan almak için göndermiştir. Kaleden Battal Gaziyi gören Kralın kızı ona âşık olur ve onun kendisini görüp etkilenmesi için kıpırdanır ve yine görmeyen

Battal Gazi'ye doğru bir taş atar. Ancak attığı taş Battal Gazinin Kulağına gelir ve Battal Gazi hakkın rahmetine kavuşur. Bu sebepten dolayı Kralın kızı çok hüzünlenir ve eline aldığı zehirli bir hançeri kalbine saplayarak kendisini öldürür. Bizans tarafından gelen orduda Afyon yakınlarına ulaştığı vakit göz gözü görmeyen bir savaş çıkar ve burada Battal Gazinin tüm orduları yok olur. Şu an Battal Gazinin mezarı Karahisar Kalesi'nin altında yer alan Ulu Cami'de bulunmaktadır (Alakuş, 2014: 100). Yenilgiden sonra çok şiddetli bir fırtına başlar ve Battal Gazi'nin cesedini Eskişehir dolaylarına atar. Böylece, Bizanslılar Battal Gazi'nin öldüğünü anlayamaz ve uzun süre onun korkusuyla yaşarlar (Sarı, 2016: 166).

3.1.2. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)-Hz. Ali & Döldül'ün Ayak İzleri

Hz. Ali ya da "Döldül'ün ayak izleri" efsanesine göre; İslam halifelerinden Hz. Ali, atı Döldül'ün üzerinde dağdan dağa uçarak sefer yapmaktadır. İşte böyle seferlerin birinde Afyonkarahisar'a gelen Hz. Ali, Hıdırlık Dağı'nda konaklamak için sertçe yere basınca, buradaki bir kaya üzerinde ayağının izi kalır. Daha sonra Hıdırlık'tan kaleye atlayan Döldül, burada da dizginlenince bu kez ön ayağının izi bir kayanın üzerinde kalır. Hz. Ali, Döldül'ü sulamak için su yalağına vardığında, atı bağlayacak bir yer bulamaz ve dört parmağı ile yalağın yanındaki bir taşa vurarak taşı deler ve atı buraya bağlar. Afyonkarahisar Kalesi'nde bugün Döldül'ün ayak izi ile atın bağlandığına inanılan kaya üzerindeki delik, hala varlığını korumaktadır (Sarı, 2016: 165).

3.1.3. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)- Yaşlı Kadın

Afyon'un önde gelenleri evlerine gölge yaptığı için Kale'yi kaldırmak istemişler. Bir tane yaşlı bir kadın gelip ben bu kaleyi kaldırırım ancak şartlarım var demiş. Adamlar kabul etmiş kadının şartlarını. Kadın "tarlam sürülecek" demiş, adamlar sürmüşler. "Evim badanalanacak" demiş, adamlar evi badanalamışlar. "Damım aktarılacak" demiş damı aktarmışlar. Kadın bütün işlerini yaptırmış. Adamlara "Büyükçe bir ip getirin kalenin etrafını o ipe çevirin." demiş. İpi getirmişler, kaleyi çevirmişler bunun üzerine kadın "Hah tamam şimdi Kale'yi sırtıma hoplatıverin, ben bunu sizi rahatsız etmeyecek bir yere taşıyacağım." dediğinde herkes "Biz bu Kale'yi nasıl hoplatalım senin sırtına." diye itiraz ettiklerinde kadın "Siz kaleyi sırtıma yükleyediniz, ben ileriye taşıyacağım, siz yüklediniz ben nasıl sırtıma alayım" demiş. Herkes kadının yaptığı hileyi anlamış ama zekâsından ötürü de onu takdir edip bir şey dememişler (Alakuş, 2014: 102).

3.1.4. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)- Hazine

Afyon ve çevre halkınca sevilip sayılan ve de ilmüne güvenilen dört imam, kalenin içinde bulunan hazineyi bulmak için kaleye çıkarak gizli olan kale kapısından içeri girmek için yol ararlar. Kayalar arasında dolaşırken yarım çocuk cesediyle karşılaşır. Çocuğun yarısının bulunduğu yerde kapının olacağını tahmin eden imamlar, okudukları dualarla kapıyı açarlar. İçerde donanımlı, tam teçhizatlı iki askerle karşılaşır. Bu iki asker ile hazineyi bekleyen ejderi (yılan) dualarla geçen imamlar, hazinenin bulunduğu yere varırlar. İçerde sandık içinde yüklü bir hazine ile üzeri pullarla örtülü dünya güzeli bir kızla karşılaşır. Askerlerin yanından geçerken hazinenin yanında hiç bir dünya kelamı konuşmayacaklarına söz veren imamlar, hazineyi ve kızı görünce dayanamazlar ve konuşmaya başlayınca tılsım yavaş yavaş bozulur. Tılsım bozulunca kızın üzerindeki pullar da dökülmeye başlar. Kızın üzeri açılınca imamlardan birisi "yeter be" diye bağıır. Konuşmamaya söz verdikleri halde konuştukları için ölümle cezalandırılacaklardır. Ancak imamların halk arasındaki itibarları da dikkate alınarak cezaları hafifletilir, her imam çevredeki bir tepeye fırlatılır (Oğuz, 1995: 99).

3.1.5. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)- Kız Kulesi & Dilek Yeri Efsanesi

Karahisar Kalesi, tarihi boyunca, evlenmek isteyen kızların iyi bir kısmet diledikleri, kısmeti bağlı olanların kısmetlerinin açıldıkları yer olmuştur. İnanişe göre, taliplisi çıkmayan ya da evlenme zamanı gelmiş kızlar yanlarında yaşlı bir kadınla birlikte Cuma günü Karahisar kalesinin yolunu tutarlar. Ancak yanlarına birde asma kilit alırlar, kilit kaleye çıkılmadan önce kilitlenir. Kaleye çıkıldıktan sonra, yaşlı kadın kaleye çıkılmadan önce kilitlenmiş olan kilidi kızların başlarında açarak, inanişe göre bahtlarını açar. Daha sonra kızlar Kız Kulesi'nden; “*Altın tahtım/Açılısın Bahtım/Evlenmeğe/Geldi Vaktim*” diyerek bağırlarlar. Güçlü inanişe göre; en az bir hafta sonra bu kızlara hayırlı birer nasip çıkar ve nişanlanırlar. Karahisar kalesi, tarihi boyunca evlenmek isteyen kızların iyi bir kısmet diledikleri, kısmeti bağlı olanların kısmetlerinin açıldıkları yer olmuştur (Pınarbaşı, 2016: 31-32). Bu gelenek, Hıdırellez 'de daha çok ilgi görmekte ve Hıdırellez sabahı erken saatlerde kaleye çıkan kızlar, Kız Kulesi'nden dileklerini bağırmaktadırlar. Kimi zaman kadınların ya da erkeklerinde Kız Kulesi'nden; “*Çocuğum olacak vaktim*”/”*Okulu bitirecek vaktim*” gibi dileklerde buldukları da gözlenmektedir. Kaledeki Kız Kulesi'nin yanında bir şarapnel oyuğu gibi insan boyunda olan taşın içine yatan kadınlar çeşitli dileklerde bulunurlar. Kalenin kapısının kemerinde bulunan bir oyuğa, bir dilek tutulup 3 taş atılmaktadır. Eğer taşların 3'üde oyuğa girerse dileğin yerine geleceğine inanılmaktadır. Yine kalenin kapısının önündeki uçmak ağacına insanlar üzerlerinden bir bez ya da ip parçası kopararak bağlamak suretiyle dilekte bulunmaktadır (www.afyon.bel.tr, 2018).

3.1.6. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)- 7 Yıl Efsanesi

Efsaneye göre kaleye bir kez tırmanan kişi 7 yıl Afyonkarahisar'dan ayrılmaz (Pekyaman, H., b.g., 2018).

3.1.7. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)- Horoz Dede Efsanesi

Halk arasında Horoz Dede diye anılan Necmeddin Ruzbe birkaç yıl ilin yönetiminde görev almış, sonrasında da ilden ayrılmamıştır. Halk arasında Horoz Dede'nin, Afyonkarahisar kalesinin fethi için savaşan Türk yiğitlerinden efsaneleşmiş bir kahraman olduğu da anlatılır. Fetih sırasında komutanlar tarafından, sabah erken vakitte horozların ötmesi ve ezanın okunmasıyla birlikte, “*Allah Allah*” nidalarıyla kaleye hücum edilmesi kararlaştırılır. Ancak, gece boyunca meçhul bir kahraman, sabredemez, gece yarısı vakitsiz horoz gibi ötmeye başlar. Bunu duyan Mürdümek Sultan da gür sesiyle sabah ezanını okur. Düşmanı gaflet uykusunda bastıran Türkler böylece kaleyi fethederler. Bu kahramana da Horoz Dede lakabı verilir (Durma, 2009: 5-6). Bugün Horoz Dede'nin mezarı türbe haline dönüşmüştür. Türbe ziyaret edilmekte, adak olarak mum yakılmakta, horoz kurban edilmektedir. Yöre halkı her türlü sıkıntıları için bu türbeyi ziyaret etmektedir. Horoz Dede'nin ilk Mevlevilerden olduğu söylenmektedir. Türbesi bayramlarda Mevleviler tarafından da ziyaret edilmektedir (Atakan, 2002: 8).

3.1.8. Karahisar Kalesi (Afyon Kalesi)- Çavuşbaşı Dede Efsanesi

Çavuş Dede adlı efsaneye göre, Karahisar Kalesi'nin Türk egemenliğine alınması amacıyla Türk hükümdarı savaş için en güçlü Çavuşbaşı'nı görevlendirmiştir. Savaş esnasında kale komutanı, savunma düzenine geçip kaleye kapanınca kuşatma başlar. Türk birliğinin su stoku tükenince çevrede su ararlar, ancak bulamazlar. Çavuşbaşı, yanına birkaç kişi alarak Yağdan denilen kayalıklara doğru gider ve burada dua ederek kılıcını kayaya vurur. Yarılan kayadan çok güzel ve şifalı su fışkırır. Susuzluğunu gideren ordu, bir cuma günü kaleye saldırır ve kaleyi alır. Şehit olanlar arasında Çavuşbaşı da vardır. Çavuşbaşı suyun çıktığı yerin karşısına gömülmüştür. Bu suya da “Olucak Suyu” denmiştir. Bugün

Afyonkarahisar'ın Çavuşbaş Mahallesi'ndeki Olucak Suyu, güzel bir memba suyu olarak içilmektedir. Olucak Çeşmesi karşısındaki Çavuş Dede mezarı da dertlilerin derman aradığı, adaklar adadığı küçük bir türbe olarak varlığını korumaktadır (Alakuş, 2014: 73-74).

3.2. Kaplıca/Şifalı Su Efsaneleri

Afyonkarahisar ilinin en önemli çekiciliklerini termal kaynaklar oluşturur ve ilde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirlediği dört termal turizm merkezi bulunmaktadır. Sahada termal kaynaklara bağlı yatırımların her geçen gün arttığı görülmektedir (Özdemir ve Kervankıran, 2012: 125). Termal Kaynaklar, eski çağlardan beri varlığı bilinen, birçok medeniyetin yüzyıllardır şifalı su ve kaplıca olarak kullandığı ve 2005 yılında termal turizm merkezleri olarak kabul edilen, ilin en önemli turizm çekicilikleridir (Özdemir ve Kervankıran, 2012: 131). Mekânlarla ilgili efsanelerin hem oluştukları yerleri hem de onlara inananları koruyucu fonksiyonları vardır. Efsanelerin bu rolleri yanında tedavi edici işlevleri de vardır. Halk, çeşitli rahatsızlıkları için türbeleri, kutsal mekânları vb. efsanevi yerleri ziyaret eder ve buralarda şifa bulacağına inanır (Alakuş, 2014: 38). Afyonkarahisar ilinde de şifa verici, hastalıkları iyileştirici özelliği bulunan birbirinden ilginç kaplıca efsaneleri yer almaktadır.

3.2.1. Gazlıgöl Efsanesi-Kral Midas

Efsaneye göre, Kral Midas her şeye sahip olmasına rağmen hiç çocuğu olmayan bir kralmış. Kral bu duruma çok üzülmediğinden bir çocuğu olması için gece gündüz Allah' a yalvarıp yakarırmış, nihayet Kral Midas'ın dünyalar güzeli bir kızı olmuş. Kralın kızı Suna, genç kızlığa adım attığı yıllarda illet bir hastalığa yakalanmış. Bu güzel kızın vücudunda çıbanlar çıkmış. Bu sulu çıbanları hiç bir hekim iyileştirememiş. Ağrısına, sızısına ve bir türlü iyileşmeyen bu yaraların üzüntüsüne dayanamayan güzel kız Suna; yollara düşmüş. Dağ tepe demeden gezip dolaşır olmuş. Kral Midas kızını kollamaları için peşinden gözcü yollamış. Kralın güzel kızı Afyonkarahisar toprakları içindeki Gazlıgöl mevki yakınlarına kadar gelmiş. Çok susayan Suna su aramış. Gazlıgöl kaplıcasının bulunduğu yerlerde yeşilliklerle çevrili bir su görmüş. Susuzluktan kavrulmuş kızcağız, çevresindeki bataklığa aldırmadan suya koşmuş. Eğilerek o çamurlu sudan kana kana içmiş. Bir de bakmış suyun değdiği yerlerde bir sancı kesilmesi, bir huzur oluşmuş. Güzel kız atmış kendisini çamurlu suyun içerisine ağırları yavaşlamış. Sudan çıkıp günlerdir uykusuz ve yorgun olduğundan uzanmış oraya ve derin bir uykuya dalmış. Suna uyandığında ağrılarının kalmadığını, çıbanlarının kurumaya başladığını görmüş. O suyun yanında bir hafta kalmış.

Bir hafta sonra çıbanları yaraları tamamen geçmiş. Eski güzelliğine kavuştuğunu gören güzel Suna sevincinden deliye dönmüş. İleride onu gözleyen gözcüler, kızın iyileştiğini anlayınca yanına gelmişler. Suna başına gelenleri anlatmış ve saraya dönmüşler. Kızını merak edip gece gündüz yas tutan Kral Midas, kızının bu iyileşmiş halini görünce çok sevinmiş ve kızına “Seni hangi hekim iyileştirdi?” kızım söyle Hekim başı yapayım demiş. Suna da beni hekim değil, ülkeden çıkan sıcak bir su iyileştirdi baba diyerek cevap vermiş. Bunun üzerine Kral “Oraya bir hamam yapılınsın gelen geçen dertlilere derman dağıtır” diye ferman vermiş. Bu kaplıcanın Frigyalılar zamanından beri kullanıldığı sanılmaktadır (Yardımcı, 2013: 2-3).

3.2.2. Ömer Kaplıcası Efsanesi

Afyon-Kütahya yolu üzerinde yer alan Ömer kaplıcası; efsaneye göre Ömer Dede isimli bir çoban tarafından keşfedilmiştir. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinin dokuzuncu cildinde Ömer kaplıcasının faydalı sularından söz edilmektedir (Polat, 2010: 226). Buradaki su yaklaşık 2000 yıldır 105° sıcaklıkla yeryüzüne çıkmaktadır. Mevcut su; romatizma, eklem

ve bel rahatsızlıkları, sinir ve felç hastalıkları, ortopedik operasyonlar, beyin ve sinir cerrahisi sonrası uzun süreli hareketsizlikler, yumuşak doku hastalıkları, damar sertliği, cilt hastalıkları, stres ve spor yaralanmalarına iyi gelmektedir. Selülit tedavisinde önemli yardımcı tedavi aracı iken metabolizmayı aktifleştirir, hücre yenilenmesine katkıda bulunmaktadır (Polat, 2010: 227).

Afyonkarahisar Kütahya karayolu üzerinde Ömer Kaplıcasında Ömer Dede'nin Yatırı vardır. Burada yatan Ömer Dede rivayete göre 1800'lü yıllarda yaşamış ve hayatını çobanlık yaparak geçirmiş bir zattır. Hayvanlarını otlattığı bir gün, bir yeri kazmış ve kazdığı yerden sıcak su fişkırmıştır. Daha sonra bu suyun yaralara iyi geldiği anlaşılınca etraftan insanlar şifa bulmak için buraya gelmeye başlamışlardır. Köy kaplıca haline gelmiş ve insanlara şifa dağıtmaya devam etmiştir. Bu suyu da Ömer Dede bulduğu için kaplıcaya onun adı verilmiştir (Alakuş, 2014: 104).

3.2.3. Sandıklı Hüdai (Hüzai) Kaplıcaları:

Sandıklı Hüdai Kaplıcaları Friglerden bugüne kadar insanlara yaklaşık iki bin yıldır şifa dağıtmaktadır. İlk Hıristiyanlık devrinde Koçhisar başpiskoposu Sen Mişel hastalıkları kaplıcada tedavi ederek mucize göstermiş, bundan dolayı Hieropolis mukaddes şehir sayılmıştır. Frigler döneminde ve daha sonraları da Afyonkarahisar iline kaplıcalarından dolayı Şifalı Frigya denilmiştir. Bizanslılar döneminde önemini koruyan kaplıcada, o dönemde yapılan hamam hala ayakta durmaktadır (Yardımcı, 2013: 3).

Yıllar önce krallığın birinde kral ve güzel kızı mutlu bir yaşam sürerlermiş. Taa ki bu güzel kız hasta olana dek bu mutluluk sürmüştü. Kız hastalanmış ve vücudunun her yerinde yaralar çıkmış. Kral kızının hastalığının günden güne artmasına ve kızının acılar içinde kıvrınmasına dayanamaz olmuş. Kral, bir gün askerlerini çağırarak ve kızını kimselerin yaşamadığı bir yere tüm ihtiyaçlarını karşılatarak bıraktırmış. Kız, yemyeşil, sıcak su akan bu derenin kenarında yaşamaya başlamış. Zamanla burada yaşayan hayvanlarla arkadaşlık kurmuş. Bir gün ayağı kırılan bir köpeğin, kırılan ayağını derenin kenarında çamurlara batırarak tedavi ettiğini gözlemiş. Köpek kısa bir süre içerisinde iyileşmiş. Buradaki sıcak çamurun faydalı olduğunu gören kız aynı çamuru tüm vücuduna sürmüştü. Kızın hiç iyileşmeyen yaraları kısa bir sürede iyileşmiş.

Bir başka varyantı ise: Çok eskiden buralarda hüküm süren çok büyük bir kral yaşamış. Bu kralın dünya güzeli bir kızı varmış. Kız büyümüş, serpilmiş, büyüdükçe daha da güzelleşmiş. Böyle çok mutlu bir hayat süren kral bir sabah kötü bir haberle açmış gözlerini. Dünyalar güzeli kızı yürüyemez olmuş. Felce yakalanan kızın vücudunda yaralar çıkmaya başlamış. Kralın, kızının gözünün önünde eriyip gitmesine gönlü razı olmamış. Ülkesinin bütün hekimlerini, kâhinlerini çağırarak da bir sonuç alamamış. Kızda günden güne eriyip gidiyormuş. Bir gün yine canı sıkılmış ve hekim başını çağırarak ne yapacağız diye sormuş. Hekim başı" efendim ne yaptysak sonuç alamadık. Belki temiz hava iyi gelir" demiş. Kral'da ne kaybederiz deneyelim diyerek kızını hazırlatarak kırk atlı ile yollamış. İşte bu kabile tam Hüdai Kaplıcalarından geçerken kızın atı çamura batmış ve dengesini kaybederek yıkılmış. Kralın hasta kızı çamura gömülmüş. Kızı çamurdan kurtarmak için çareler ararken bir zaman geçmiş. Bu arada çamura gömülen kız ağrılarında tatlı bir sızı duyarak ağrılarının hafiflediğini hissetmiş. Sonunda kızı kurtarmışlar ve gece burada konaklamaya karar vermişler. Kralın kızı ağrılarının çamurla hafiflediğini söyleyerek kendisine çamurdan bir yatak yapılmasını emretmiş ve sabaha kadar çamurda kalmış. Üç gün boyunca çamura giren kız üçüncü günün sonunda iki kişinin yardımıyla bile zor adım atarken yürüyüp koşmaya başlamış. Krala haber tez gitmiş. Buna çok sevinen kral

hekimbaşını çağırıp müjdeyi vererek; "*Git oraya bir hamam yap. Bizzat kendin burada hastaları tedavi et*" diye emir vermiş.

İşte o gün bu gündür burası şifa dağıtmaya devam etmiş denilmektedir. Sandıklı Hüdai (Hüzai) Kaplıcaları, Friglerden bugüne kadar insanlara yaklaşık iki bin yıldır şifa dağıtmaktadır. İlk Hıristiyanlık devrinde Koçhisar başpiskoposu Sen Mişel hastalıkları kaplıcada tedavi ederek mucize göstermiş, bundan dolayı Hieropolis mukaddes şehir sayılmıştır. Frigler döneminde ve daha sonraları da Afyonkarahisar iline kaplıcalarından dolayı Şifalı Frigya denilmiştir. Bizanslılar döneminde önemini koruyan kaplıcada, o dönemde yapılan hamam hala ayakta durmaktadır (www.afyonkarahisar.com.tr, Yardımcı, 2013: 2-3).

3.3. Taşlar ve Kayalar İle İlgili Efsaneler

3.3.1. Şahitler Kayası

Afyon il merkezinin kuzey batısında ve Gazlıgöl-Seyitgazi-Eskişehir yolunun şehir çıkışında höyüğe benzer küçük bir tepecik vardır. Afyon Kocatepe Üniversitesi Ahmet Necdet Sezer Kampüsü'ne varmadan yolun solundaki bu tepecik ve çevresi bugün bile Şahitler Kayası adıyla anılmaktadır(www.kulturportali.gov.tr). Efsaneye göre Afyon'un yakın köylerinden birinden altı kişi şahitlik için şehre inerler ve mahkemeye varırlar. Hâkim şahitlere "doğruyu söyleyeceğinize yemin eder misiniz?" diye sorduğunda hepsi teker teker doğruyu söyleyeceğine yemin eder ve "eğer yalan söylersek, Allah bizi taş etsin" derler. Kendilerine sorulan sorulara cevap verirler ve hâkim davayı karara bağlar. Şahitler de işleri bittiği için hep birlikte köye geri döner. Ancak köyün yakınında bugün Şahitler kayası denilen yere geldiklerinde hepsi taş kesilirler. Daha sonra köylüler onların gelmediklerini fark edip aramaya koyulurlar; bir süre sonra yoldaki kayalara rastlarlar ve mahkemede söyledikleri sözlerin yalan olması sebebiyle taş kesildiklerini anlarlar (Dündar ve Baysan, 2017: 307-308).

3.3.2. Anıtkaya Efsanesi

Kurtuluş Savaşında Yunanlılar üç yıl Afyon'u işgal etmişlerdir. Bu dönemde hem Afyon halkı hem de Türk askeri elbirliği ile Yunan askerine karşı savaşmışlardır. Rivayete göre Türk askeri Yunanlıların Eğret köyünü işgal ettiklerini duyunca, Yunan askerini Afyon'dan çıkarmak için Kocatepe'den hareket eder. Askerin köye varması yürüyerek bir gün süreceği için Eğret köyü halkı toplanır ve Yunan askeriyile savaşır. Düşmanla savaşında başarılı olan köylü, Yunan askerini köyden çıkarır. Türk askeri köye vardığında ise köylüyü Yunan askeri zanneder. Köylü de Türk askerini Yunan zannedip ateş açar. Bu anlaşmazlıktan dolayı orada çok fazla şehit verilir. Daha sonra da bu şehitlerin anısına köye bir anıt dikilir ve köye de o anıttan dolayı "Anıtkaya Köyü" denmektedir (Alakuş, 2014: 106).

Sonuç, Değerlendirme ve Öneriler

Turistler çeşitli nedenlerden dolayı ferdi olarak değil, çoğunlukla rehber eşliğinde tur ile seyahat etmektedirler. Bu nedenle turistlerin tur programından ve rehberlerden birçok beklentisi bulunmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışı kültür turlarının devamlılığının sağlanması, tur programına katılan turistlerin deneyimlerinin olumlu geçmesi ve kendi çevrelerine önermeleri için tur operatörlüğünün görünen yüzü olan rehberin görevi önem arz etmektedir. Çünkü turistlerin tur süresince rehber ile iletişimleri sayesinde yöre ve gezilen bölgede yer alan tarihi kalıntılar hakkında kişisel izlenimleri oluşmaktadır (Altun, 2018: 80). Turist rehberleri, bir ülkenin kültürünü, hayatını, yaşama biçimini, gelenek ve göreneklerini yani bir ülkenin somut ve soyut özelliklerini iyi bir dil, jest ve mimikleri ile turistlere aktarırken

hitap ettiği kitleye yönelik anlatımlar yapmaktadırlar. Bu anlatımlar sırasında aktardığı efsaneler, rehberlerin birer aracı konumundadır (Aktaş, 2009: 125).

Efsaneler, halkların yaşam biçimiyle, tarihiyle ve sahip olduğu değerleriyle yakından ilintilidir. Öyle ki, herhangi bir efsanede Anadolu coğrafyasına ait ya da toplumu ilgilendiren bir olayla karşılaşılabilir. Dolayısıyla efsanelerin sanatsal özelliğinin yanında, halkın fikirlerine temel oluşturan inanışlara yer vermesi onu geleneksel özünü kaybetmeyen bir halk ürünü olarak ortaya çıkarmıştır (Nar, 2014: 75). Efsaneler bir bölgenin unutulmaz olmasını sağlayabilirler. Gezilen ve ören yerlerinde anlatılan efsaneler o yerin anımsanmasında daha kalıcı bir etki oluşturmaktadır. Bu konuda profesyonel turist rehberleri ile rehber oda ve dernek başkanlarının görüşlerine göre; turist rehberleri anlatım yaparken bölgeye, o anki duruma çekicilik kazandırmak, akılda kalıcı olmasını sağlamak amacıyla turu efsaneler ve benzeri hikâyelerle süslemeli ve desteklemelilerdir. Fakat bunları anlatırken efsanelerin altında yatan gerçekleri de aktarmalıdır (Aktaş ve Batman, 2010: 390).

Efsaneler; bir şehrin, ülkenin, bir gölün, kayalıkların, kutsal bir mekânın kısacası turistlerin gezileri sırasında yaşadıkları tüm alanların unutulmaz olmasında etkilidirler. Turistlerin gezileri sırasında rehberler tarafından kendilerine aktarılan efsaneler aynı zamanda turistlere farklı deneyimler katmaktadır. Afyonkarahisar ili çok eski zamanlardan günümüze kadar anlatılan ilginç efsanelere sahiptir. Efsaneler oluştukları yerlere anlam ve değer katarlar. Şehre gelen turistlerin şehirde anlatılan efsanelerden haberdar olması; akılda kalıcılık yaratması ve daha keyifli bir tur gezisi yaşaması adına önemli bir yere sahiptir. Afyonkarahisar ilinin termal turizm potansiyeli ve arz kaynakları düşünüldüğünde şehre gelen turist sayısı oldukça fazladır (Afyonkarahisar'a 2017 yılında gelen turist sayısı Afyonkarahisar İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre 928,851 yerli, 16.595 yabancı turist olmak üzere toplam 945.446'dır).

Paket tur programlarının tanıtımlarında, tur cazibesini artırmak için şehre ait efsanelerden yararlanıldığı görülmektedir (<http://www.ssc.com.tr>, blog.jollytur.com, www.assosturlari.com.tr). “Herkül Efsanesi Karadeniz Ereğlisi Ve Akçakoca Turu”, “Güneydoğu Anadolu: Gizemli ve Kadim Efsaneleri Turu”, “Mitolojik Efsanelerin İçinde Tatil Keyfi-Assos Turları” vb. paket tur tanıtımları örnek olarak verilebilir. Şanlıurfa-Balıkli Göl Efsanesi, Mardin-Şahmeran Efsanesi, Antakya- Defnenin Gözyaşları Efsanesi, Diyarbakır- Yedi Kardeşler Burcu Efsanesi vb. efsaneler de turlarda anlatılan ve ilgi çeken efsanelerdendir.

Bu çalışmada Afyonkarahisar efsanelerinin onüç tanesine yer verilmiş ve efsanelerin tur rehberleri için birer yazılı kaynak olarak sunulmasına çalışılmıştır. Efsanelerin unutulmaması, turlarda ilgi çekiciliğinin korunması adına bilgilerin yazılı kaynaklara dönüştürülerek saklanması son derece önemlidir. Bu bağlamda hem Afyonkarahisar ili efsaneleri hem de Türkiye'deki diğer illere ait, ilgi çekici olan ve tur cazibesini artırabilecek niteliğe sahip efsanelerin arşivlenmesi ve tur rehberlerinin efsaneleri turlarda ilgi çekici kaynaklar olarak kullanmaları son derece önemlidir. İlginç efsaneler, dinleyen turistler için ziyaret edilen destinasyonun imajını da güçlendirecek, turlara katılma isteğini tetikleyici bir araca dönüşecektir.

Kaynakça

- Aktaş, S. (2009). *Efsanelerin Turistik Çekicilik Üzerine Etkileri: Turist Rehberleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Aktaş, S. ve Batman, O. (2010). Efsanelerin Turistik Çekicilik Üzerine Etkileri: Profesyonel Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma, *Journal of New World Sciences Academy. Social Sciences*. 5, (4), 367-395.
- Alakuş, E. (2014). *Afyonkarahisar Merkezde Yer Adlarına Bağlı Oluşan Efsaneler Derleme-İnceleme-Metinler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Afyonkarahisar.
- Altun, S. (2018). *Tur Rehberlerinin Beden Dili Ve Turist Deneyimine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir.
- Atakan, A. (2002). Afyonkarahisar Efsanelerinin Eğitim Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, İzmir.
- Avcı Kurt, C. (2009). *Turizm Sosyolojisi Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ayva, A. (2002). Türk Dünyasında İnsan Asıllı Göl Efsaneleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (12), 251-275.
- Çokal, Z. (2015). *Bir Kültür Elçisi Olarak Profesyonel Turist Rehberinin Turistlere Aktarılan Kültürel Değerlere Katkısına Yönelik Turist Algılamaları: Kapadokya Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Nevşehir.
- Durma, A. (2009). *Evlilyalar Şehri Afyonkarahisar*. Amasya.
- Dündar, Z. ve Baysan, Z. (2017). Sosyal Bilimler Öğretiminde Efsanelerin Kullanımı. *Türk Araştırmaları*. Aralık 2017, 12 (18): 293-310.
- Günay, Ü. (2003). Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (15) 2003/2 , 5-36.
- Kayabaşı, R. G. ve Aydoğan, T. (2018). Aksaray Efsanelerinin Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11 (23), 159-173.
- Kozak Akoğlan, M., Yılmaz Gül, E. ve Çakır, O. (2017). *Rekreasyonel Liderlik ve Turist Rehberliği, Kavram ve Kuramlar Üzerinden Bir Analiz*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Nar, M. Ş. (2014). “Günümüz Toplumunda Mitler: Anadolu Halk Efsaneleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Folklor/Edebiyat*. 20 (79), 2014/3, 55-75.
- Oğuz, A. (1995). Afyon'dan Derlenen Üç Efsane, *Milli Folklor Dergisi*. (26), 99-100.
- Oğuz, H.H., Soybalı, H.H., Çelik, S. ve Uyan, M. (2013). *Afyonkarahisar Kent Rehberi*. 1. Baskı, Afyonkarahisar.
- Özdemir, M.A. ve Kervankıran İ. (2012). Afyonkarahisar İlinin Turizm Gelişimi Ve Çekicilikleri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, XIV(1), 123-142.
- Pekyaman, H. (2018). *Bireysel görüşme.”Karahisar Kalesi Efsanesi”*
- Pınarbaşı, G. (2016). *Anadolu'ya Adını Veren Kadınlar*. İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Polat, N. (2010). *Wellness Turizmde Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Tespitine Yönelik Nitel Bir Araştırma Ve Bir Model Önerisi: Afyon İli Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kütahya.
- Sarı, E. (2016). *Bizim Türkülerimiz*. Birinci Baskı, Antalya: Net Medya Yayıncılık.
- Yardımcı, M. (2013). Toplumsal İşlevleri Açısından Sandıklı Efsanelerinin Diğer Türk Efsaneleriyle Mukayesesi. <http://turkoloji.cu.edu.tr> (Erişim Tarihi: 5.12.2018).

- Yaşar, S. (2011). Afyonkarahisar Folklorunda Kız Kulesi, *International Journal of Social Science*, Volume 4 Issue 2, p. 29-35, Winter 2011.
- “Efsanelerle Karahisar Kalesi”, (22.09.2007). <https://www.haberler.com/efsanelerle-karahisar-kalesi-haberi/> (Erişim Tarihi: 5.12.2018).
- “Afyonkarahisar & Afyon Kalesi” <http://www.afyon.bel.tr/icerikdetay/3/2/afyonkarahisar--afyon-kalesi.aspx> (Erişim Tarihi: 01.12.2018).
- “Horoz Dede” <http://afyon-abdulhalim.blogspot.com/2008/01/horoz-dede.html> (07.01.2008). (Erişim Tarihi: 02.12.2018).
- “Afyonkarahisar Efsaneleri”, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR148811/efsaneler.html> (Erişim Tarihi: 06.12.2018).
- <http://www.ssc.com.tr> (Erişim Tarihi: 05.12.2018).
- <https://blog.jollytur.com/> (Erişim Tarihi: 05.12.2018).
- www.assosturlari.com.tr (Erişim Tarihi: 05.12.2018).